

01

ÉLETHŰ, BEJÁRHATÓ MODELL, AVAGY AZ ÚJ RÉGI

BEFEJEZŐDÖTT AZ EGYKORI LOVARDA ÚJRAÉPÍTÉSE A CSIKÓS UDVARBAN

__A budai Várnegyed délnyugati határán, a várkerület utcáinál egy szinttel lejjebb több mint fél évszázadon keresztül rendezetlen kép fogadta az arra látogatót. Ki is esett a fő közlekedési útvonalakból, a Budavári Palota Dunára néző, kétszáz méter hosszú főhomlokzata mögött vezet a Szent György utca, amelyen keresztül a Hunyadi udvart és az Országos Széchényi Könyvtárat lehet megközelíteni, jobb kéz felől rendezetlen területek sora húzódik, ezeket zárta a Csikós udvar egykori helye. Aki itt elhaladt, talán nem is igen nézett erre, talán nem is tudta, milyen emlékeket őriz a terület, amelyen az elmúlt években, a Nemzeti Hauszmann Program keretén belül, több épületet is eredeti formájában építettek, építenek vissza.

- 01 A korabeli tervek szerint újraépült lovaglósarnok
- 02 A Lovarda a Stöckl-lépcső felől nézve

02

ÉPÍTÉSZ | **Potzner Ferenc**

SZERZŐ | Ware-Nagy Orsolya

FOTÓ | Kárász Karolina

— Jelentős városképi seb gyógyul be a Várkapitányság által vezetett Nemzeti Hauszmann Program keretében megvalósuló építkezésekkel, vélekednek azok a szakemberek és lelkes laikusok, akik a Budavári Palotát és kiszolgáló épületeit, mint egységes hauszmanni koncepciót szemlélik, hiszen a grandiózus historizmus kori együttest komoly sérülések érték a II. világháború alatt, amit csak tovább rontott az utána következő évtizedekben várt helyreállítások elmaradása. Csorbát szenvedett az egységes látvány mind a Krisztina körút irányából, mind pedig a budai Várnegyed utcáin járva. Ezt a csorbát évtizedeken át nem köszörülték ki, sőt, az időközben leromlott állapotú épületeket sorra le is bontották: a Lovardát 1950-ben, a Főőrségi épületet az 1970-es évek elején. [1]

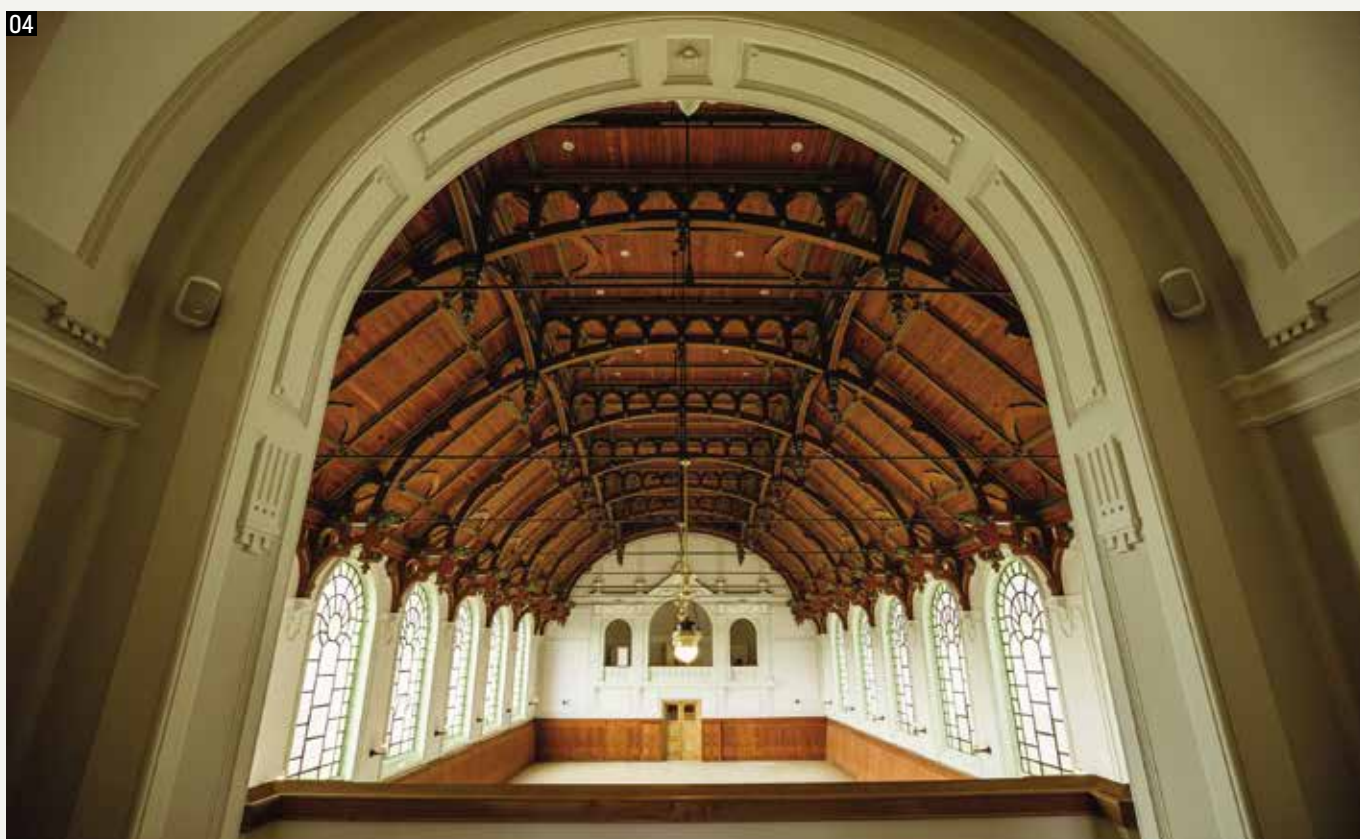
— Az 1867-es osztrák–magyar kiegyezéskor a Várhegyen még a Mária Terézia korában kiépült barokk palota állt, amely I. Ferenc József, immár magyar király reprezentációs igényeinek nem felelt meg. Ezért a korszak jelentős építészét, Ybl Miklóst kérték fel az akkori kor követelményeinek

eleget tevő átalakítás és bővítés megtervezésére. A mester 1891-ben bekövetkezett halálával Hauszmann Alajost kérték fel a Budavári Palota átépítésének vezetésére, mely életének főműve lett. A tizenhárom éven át tartó építkezéssel megvalósult az a várbéli együttes, amelyre a mai politikai és szakmai elit a budai Vár nyolcszáz éves történelmének fénykoraként tekint, és amely hiányzó épületeinek pótlásán, visszaépítésén dolgoznak a Várkapitányság Nonprofit Zrt. vezetésével.

— A Csikós udvar Hauszmann kora előtt kiszolgálófunkciókat látott el csupán, de a Főőrség épületével, a Hunyadi udvar utcaszintjét az udvaréval összekötő Stöckl lépcsővel, továbbá a kiépült rámparendszerrel – amely akkoriban a lovak mozgatását szolgálta, ma viszont az akadálymentes megközelítést teszi majd lehetővé – ezt a területet is hozzákapcsolták a budai Várnegyedhez, így a Lovarda környezete reprezentatív szerepet kapott, lovasbemutatók helyszíne lett.

03

04

— A Lovarda épülete a II. világháborúban bombatalálatot kapott, de nem döntöttek azonnal a bontásáról, öt évig állta az időjárás viszontagságait, mígnem 1950-ben lebontották annak ellenére, hogy megmenthető lett volna. Ekkorra a Csikós udvar területét gyakorlatilag elvágták a Várnegyed utcáitól, romosan állt a Stöckl lépcső és a Főőrség épülete is; az 1950-es évek rekonstrukciós munkái a Budavári Palota felújítására, illetve a rommá lett területeken napvilágra került középkori erőrendszer visszaépítésére koncentráltak. [2] Az 1950-es évek kultúrpolitikája, de a korabeli műemlékvédelemmel foglalkozó szakemberek sem tartották a hauszmanni örökséget egységesen megőrizendőnek és értékesnek, a kor ízléséhez

mértén túldíszített homlokzatok és tetőformák „lecsendesítését” helyezték előtérbe, így a budai Vár lakóházaiban is előfordult, hogy a megromlódott homlokzati díszeket inkább leszedték ahelyett, hogy kiegészítették volna, és inkább az előkerült középkori részletek minél teljesebb bemutatásán fáradoztak.

— Nehéz 2020-ból visszatekintve megítélni az akkori gondolkodást és annak megvalósult eredményeit, hiszen érdekes látványt nyújtanak például az előkerült gótikus és reneszánsz részletek a budavári polgárházakon, viszont a korábbi, közel egységes utcaképek valóban sérültek ezekkel a feltárásokkal és bemutatásokkal.

05

06

- 03 Az előcsarnokhoz még padló- és mennyezettervek is rendelkezésre álltak
- 04 Ez a látvány fogadhatta a lovasbemutatók nézőit egykor
- 05 A lépcső is az eredeti szerkesztést követi
- 06 Római cement, mészkő, spiáter részletek, valamint réz- és palafedés gondoskodik a történeti megjelenésről

— A Lovarda építéséhez az eredeti tervek és egyéb, kivitelezés közbeni dokumentumok szinte teljes egészében rendelkezésre álltak – nem csupán építészeti tervrajzok, de belső falnézetek, 1:1-es részletrajzok, mennyezet- és padlótervek, szakipari részlettervek egyaránt. Ami még ennél is érdekesebb, számos anyaglista, számla és egyéb, a kivitelezés menetét, az anyagbeszerzéseket, kifizetéseket nyomon követő irat is megmaradt, amelyek alapján a pontos anyagminőségek, illetve például a fedés vagy a különböző, elemes burkolatok esetén a pontos mennyiség is rekonstruálható volt. [3]

03
08

05
06

— Természetesen nem lehetett egy az egyben a régi tervekől dolgozni, hiszen nagyon sok előírás változott, szigorodott az eltelt több mint száz év alatt, különösen a tűzvédelmi és a statikai előírások, előbbinél a tervezett új használat – multifunkcionális rendezvénytér – embertömeget megmozgató jellege, utóbbinál például a földrengésbiztos kialakítás okozott kihívásokat. Az új épület így érdekes egyvelege a régi külső-belső megjelenésnek, és a korszerű tartószerkezetnek és gépészeti, valamint elektromos hálózatnak, amelyeknek meg kellett oldani a minél teljesebb elrejtését. Így lettek az emeletközi födémegek acélgerendák közötti poroszsvég helyett vasbetonból, és így kapott a rendezvénytér is vasbeton trapézfödém, amely azonban a ráfüggesztett, korhű, látszó fa fedélszék, valamint a szakipari remekként létrehozott pala- és vörösréz fedés közötti rétegben rejtőzik, a látogatók szeme elől elrejtve. Így került a bejárati előtértől balra eső kis szoba helyére lift, és így lett konyha és kiszolgálóhelyiség az egykori melegedőistálló helyén, az alsó szinten.

01

07

— A történelmi hűségéről beszélve megemlítendő, hogy a megváltozott körülmények – az időközben megépülő Palota úti Várgarázs II. szerkezeti rendszere – miatt nem lehetett pontosan az eredeti alaprajzi kontúrra helyezni az új épületet, a régihez képest kissé el kellett forgatni, de ez az összképet nem befolyásolja, és bizonyára a látogatóknak sem fog feltűnni.

02

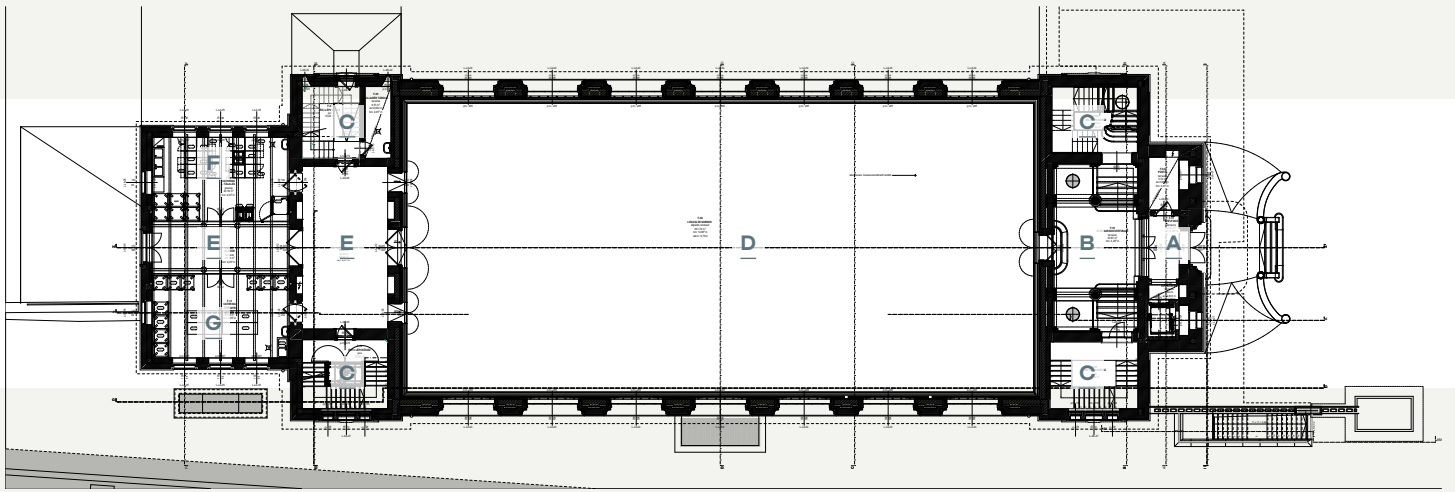
— A lovaglócsarnok belső megjelenése – néhány apró, szükséges kiegészítéstől eltekintve, mint az ablakok árnyékolása – teljesen autentikus, egy az egyben az egykori látvány tárul elénk. A szellőzést is magában foglaló falburkolat, az eredetileg Róth Miksa műhelyéből kikerült üvegablakok, a korabelit megidéző modern függesztékek, a teljes látszó fedélszék mind azt az érzetet keltik, mintha a régít látnánk. A padlóburkolatot úgy készítették el, hogy – szükség esetén – lovas rendezvényekhez felszedhető, majd visszaállítható legyen. A terem két végében lévő páholyok gipszstukkóinak újraalkotásához korabeli részletrajzok álltak rendelkezésre. A páholyokhoz felvezető lépcsőházak kialakítása is az eredetit követi.

01

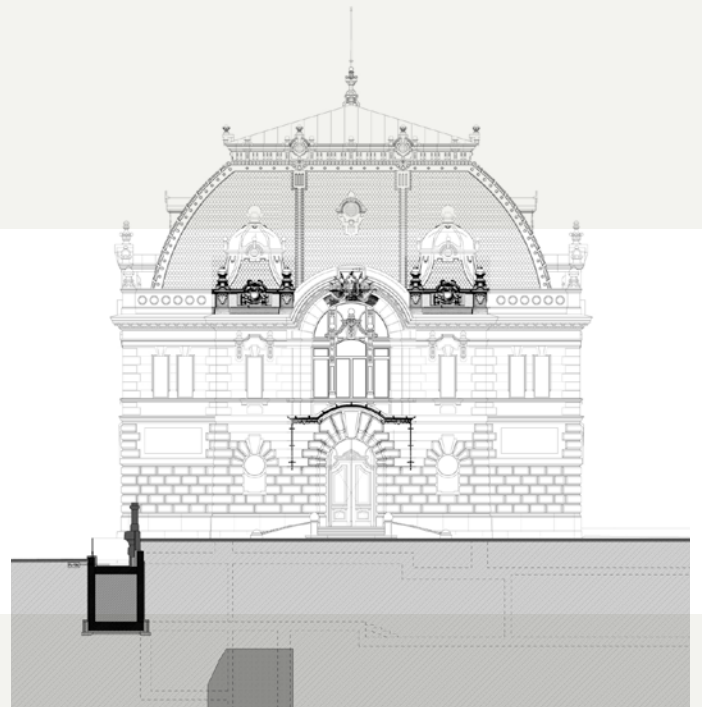
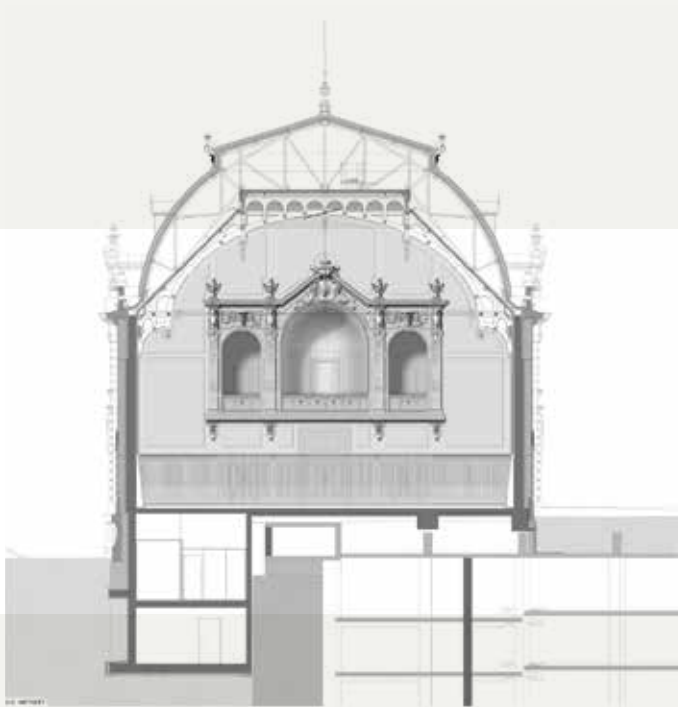
04

— Az építés során olyan is volt, amire jóformán újra meg kellett tanítani a szakkivitelezőket, legjobb példa erre a Hauszmann korában népszerű kőburkolat-helyettesítő anyag, a román cement alkalmazása. A tervekől és kivitelezési dokumentumokból kiderült, hogy a homlokzati felületek jelentős része román cementből készült, csak egyes, színükben és felületükben is eltérő, kiemelt szerepű elemek, mint a koronázó párkányzat, készültek valódi kőből. Ezt a kihívást azonban jól vették a szakkivitelezők, az eredmény itt valóban önmagáért beszél.

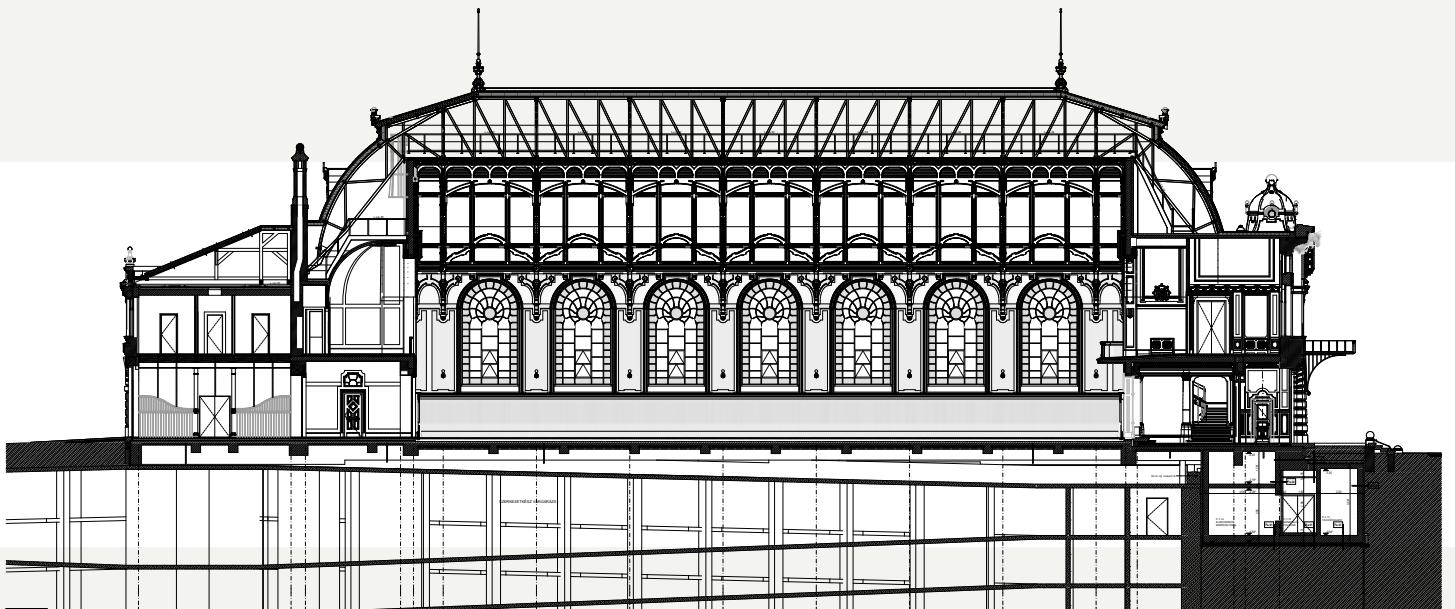
06

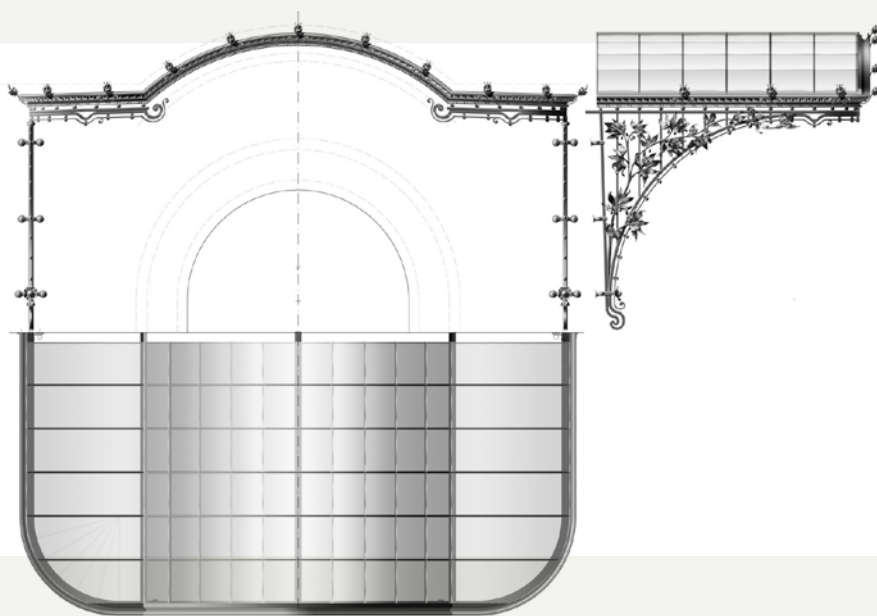
A		Szélfogó	E		Előtér
B		Előcsarnok	F		Catering - Tálalás
C		Lépcsőház	G		Catering - Szennyes
D		Lovaglőcsarnok			

07

- 07 Földszinti
alaprész,
metszetek és
homlokzatok
- 08 A kovácsoltvas
előtető
részletrajza

08

— Ahol új funkciót kellett elhelyezni, azt nem burkolták történeti mázba, így az egykori ruhatár helyén létrejött lépcsőházat, amely az alsó szinten lévő, tágasabb, új ruhatárhoz vezet le, igényes, időtálló, egyszerű anyagokkal és felületekkel alakították ki – acél korlát, fa fogódzóval. Így a ruhatárat nem lengi be a történelem szele, mégis kellemes, színeiben az épület egészével harmonizáló összképet mutat.

— A Palota úti Várgarázs II. és a hozzá kapcsolódó liftek, illetve a különállóan megépülő nagykapacitású liftek a Palota út és Csikós udvar között, valamint a Stöckl-lépcső és a rámparendszer újraépítése több irányból is

megközelíthetővé teszi a Csikós udvart, így a korábbi félre-eső elhelyezkedéssel épp ellentétben, sok látogató számára az érkezés helyét, a Budavári Palotanegyedről kapott első benyomásokat jelenti majd ez a terület. A Lovardát 2021 második felében tervezik megnyitni a látogatók előtt, jelenleg még az épület körüli terep- és parkrendezés folyik. Aki addig is kíváncsi az elkészült épületre, a Várkapitányság által szervezett Hauszmann paripái című vezetett séta [4] keretében meglátogathatja, és sok érdekességet megtudhat a régi épületről és az új építéséről egyaránt.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Csanády, Pál: „Lovarda, Főőrség, Stöckl lépcső - A Csikós udvarban tervezett rekonstrukciók”, *Metszet*, Vol 6, No 5 (2015), pp 38-41.
- [2] Ware-Nagy, Orsolya: „Újra ott áll, mindig is ott állt - A Főőrség épülete és a Stöckl lépcső a Várban”, *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 16-23, DOI: <10.33268/Met.2019.7.1>.
- [3] Kőrösi Gábor és Varga Zoltán beszél a Nemzeti Hauszmann Program beruházásairól, Magyar Katolikus Rádió, Délutáni beszélgetés, hozzáférhető: <<https://www.youtube.com/watch?v=9acwkjLFd4k>> [utolsó belépés: 2020-08-12].
- [4] Osváth, Dorottya: „Senki sem készítette fel minket a lélegzetelállító élményre - A budai Várban újjászületett Lovardában jártunk”, *Pestbuda*, hozzáférhető: <http://pestbuda.hu/cikk/20200717_senki_sem_keszitett_fel_minket_a_lelegzetelallito_elmenyre_a_lovardaban_jartunk> [utolsó belépés: 2020-08-12].

GENERÁLTERVEZŐ-ÉPÍTÉS: Potzner Ferenc (KÖZTI Zrt.) | FELELŐS ÉPÍTÉS TERVEZŐ: Potzner Ferenc | ÉPÍTETTŐ: Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. | ÉPÍTÉSZET: Potzner Ferenc, Makay András, Patak Gergely, Miklós Zsófia, Kóródy Márta, Őri Borbála, Soltész László, Tóth Balázs, Varga Éva, Borbély András, Bozsó Barna, Dányádi Sára, Csóka Attila Róbert | BELSŐÉPÍTÉSZET: Csóvári Linda, Demeter Ágota, (FLÓ Architects) | ÉPÜLETSZERKEZET, SZIGETELÉS: Horváth László (ESTRAD Építésziroda Bt.) | ORNAMENSEK: Baliga Kornél (Korinterni Bt.) | STATIKA: Gurubi Imre, Becker Ádám, Szopkó István (KÖZTI Zrt.) | ÉPÜLETGÉPÉSZET: Oltvai András, Oltvai Tamás (Oltvai Stúdió) | ÉPÜLETVILAMOSSÁG: Ritzl András, Kajtán László, Máramarosi András (KÖZTI Zrt.) | VILÁGÍTÁSTERV: Haász Ferenc (Made by light kft.) | TÖRTÉNETI LÁMPÁK: Kurdi István, Angyal Tibor | ÉPÜLETAUTOMATIKA: Harmath László (IQ Kft.) | TETŐ-DÍSZMŰBÁDOG: Birghoffer Péter | TŰZVÉDELEM: Mészáros János (Mébart Bt.) | KONYHATECHNOLÓGIA: Kauser Tibor (Liget Bt.) | KÖZMŰ: Szalay Ákos (FŐMTERV Zrt.) | AKADÁLYMENTESÍTÉS: Babits Bernadett (ÉP-GÉP CAD Bt.) | KÖRNYEZETTERVEZÉSI KONZULENS: Steffler István (Garten Stúdió) | EGÉSZSÉGVÉDELMI TERV: Bencs Kálmán | GALAMB ELLENI VÉDELEM: Schmidt Ferenc | MŰVÉSZETTÖRTÉNETI SZAKÉRTŐ: Dr. Rostás Péter | RÉGÉSZ KONZULENS: Dr. Magyar Károly | LOVASTECHNOLÓGIA: Tasnádi Gábor (Pannon Expert Kft.) | MOZGATÓBERENDEZÉS: Tompai Zsuzsa, Tompai István | AKUSZTIKA: Arató Éva (Arató Kft.) | KIVITELEZÉS: West Hungária Bau Kft.; LAKI Épületszobrász Kft., Tóth Tibor Gábor, Horváth Péter | ÉPÍTÉSVEZETŐ: Gerócs József, Veres Ákos | MŰSZAKI ELLENŐR, LEBONYOLÍTÓ: ÉMI NKft. | FOTÓK: Várkapitányság Nonprofit Zrt. / Kárász Karolina | TERVRAJZOK: KÖZTI, Potzner Stúdió

ABSTRACTS

ARNÓTH, Ádám: INTERNAL WEALTH

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 18-25, DOI: 10.33268/Met.2020.5.1

SYNAGOGUE RESTORATION, BUDAPEST, HUNGARY | Restoration Architect: **Tamás KÖNIG DLA and Péter WAGNER DLA**

Originally designed in the Moorish Revival style by Otto Wagner in 1873, this synagogue served as a place of worship for the more conservative members of Budapest's Jewish community. WWII damage left the building

in a ruinous state, although repairs to the structure did occur, restoration in earnest did not start until 2007. The subsequent works have restored this place of worship to its former splendor and function. Attention paid

to the original design, the Torah Ark and unusual use of Moorish decorative elements have helped demonstrate why this building is one of Budapest's significant historic monuments.

LÉVAI, Tamás: TIME TRAVEL

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 26-31, DOI: 10.33268/Met.2020.5.2

PJ VILLA, KOLOZSVÁR (CLUJ-NAPOCA), ROMANIA | Architect: **Miklós PÉTERFFY**

Originally designed in 1937, an amazingly exciting period for architecture anywhere, this family home has recently been modernized. Or has it been restored to its intended form,

with updated technology, use of space and materials. Division of spaces has been achieved by feats of geometry on a grand scale, with curved walls and high ceilings

developing a perfectionist feeling drawing inspiration from the 1930s desire for luxury. A possible destination for architectural tourism for those departing from Budapest.

CSANÁDY, Pál: MILITARY LEGACY

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 32-37, DOI: 10.33268/Met.2020.5.3

LMCC ARTS CENTER, GOVERNORS ISLAND, NEW YORK, USA | Restoration Architect: **Jay L. BERMAN**

A former military base has seen a nineteenth-century munitions warehouse converted into a venue for the arts by the Lower Manhattan Cultural Council with the intention of creating

spaces for temporary exhibitions, studio spaces and public events. As one of the few green park areas of New York this offers a location not only for the arts but also for

leisure time activities. The key to this project's success being the fact that a minimum level of work was required due to the architectural strength of the existing building.

WETTSTEIN, Domonkos: SPACE-TIME ILLUSION

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 38-43, DOI: 10.33268/Met.2020.5.4

STADT CASINO, BASEL, SWITZERLAND | Architects: **HERZOG and DE MEURON**

The designers of this project have taken an approach similar to that of an Eszterházy novel: travelling through a multifaceted history of spaces from point of view to point

or irony resulting in a restoration of neo-baroque elements, insertion of contemporary interventions, resulting in maintaining the original acoustic quality of the concert hall

areas: foyer, stairwells and corridors which now create a new sequential flow throughout the building complex.

WARE-NAGY, Orsolya: REALISTIC, WALK-IN MODEL, OR THE NEW OLD

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 44-49, DOI: 10.33268/Met.2020.5.5

RESTORATION OF THE HORSE RIDING-HALL, BUDAPEST, HUNGARY | Restoration Architects: **Ferenc POTZNER**

A key element of the National Hauszmann project to restore or rebuild monumental buildings in Budapest's Castle District includes this Riding-Hall damaged in WWII and finally demolished in the 1950s. Obviously

when a building is totally demolished rebuilding to original plans will not occur due to changes in materials, construction methods or statutory requirements. The question arising being that of "is this a faithful reconstruction

or a full-scale architectural model" erected in an attempt to satisfy grandiose plans or a false sense of history?

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 50-57, DOI: 10.33268/Met.2020.5.6

CHURCH OF THE STIGMATIZATION OF SAINT FRANCIS, BUDAPEST, HUNGARY | Restoration Architects: **Judit Z. HALMÁGYI and Tamás TÓTH**

Often religious buildings fall into a state of neglect, here a Roman Catholic Church suffered from a combination of problems: being part of a none too sympathetic urban composition and neglect due to dissolution

during the communist era. The architects responsible for the restoration started by making a full digital survey of the building from which analysis of required works could be implemented. Improvements to the

building's fabric, quality of lighting and its place in the urban context have been vastly improved upon.

DOMBÓVÁRI, János: REPAIRED FINALE

Citation: Metszet, Vol 11, No 5 (2020), pp 58-63, DOI: 10.33268/Met.2020.5.7

HARD ROCK HOTEL, BUDAPEST, HUNGARY Architects: **László SZÁSZ and Erzsébet HAJNÁDY**

Following the established business model of the Hard Rock company design concepts are handled by their local franchise partner. Here the decision was made to respect the existing

building's elevations, whilst adding a three storey high golden crown that responds to the location, Nagymező Utc'a's, Broadway like ambitions. To lift a corner site architecturally

with a bold, traditionally, out of context statement. This approach completes the problem of a poorly massed streetscape whilst adding a taste of Rock 'n' Roll rebellion.